

Beata Katarzyna Jędryka

Uniwersytet Warszawski

beata.jedryka@gmail.com

ORCID: 000-0002-1446-8910

DOI: 10.33896/PolJ.2024.10.2

STRATEGIE I TRUDNOŚCI W PRACY Z TEKSTEM NAUKOWYM W ŚRODOWISKU AKADEMICKIM (NA PRZYKŁADZIE UKRAIŃSKICH STUDENTÓW W POLSCE)

1. WPROWADZENIE

Sukces edukacyjny na poziomie kształcenia uniwersyteckiego zależy przede wszystkim od sprawnego operowania przez studenta umiejętnościami akademickimi, do których należą między innymi: czytanie, pisanie, myślenie krytyczne, prezentacja ustna oraz rozumienie przekazów medialnych. Powszechnie zakłada się, że są to sprawności, które studenci powinni byli opanować na poziomie edukacji szkoły średniej. Wychodząc z takiego założenia, programy poszczególnych kierunków studiów nie uwzględniają zajęć, których celem jest uczenie bądź rozwijanie wspomnianych wyżej sprawności akademickich, a jedynie wprowadzają studentów w dyskurs naukowy, ucząc ich metodologii prowadzenia badań oraz strategii pisania prac o charakterze naukowym. Prowadzący ćwiczenia, konwersatoria, laboratoria czy wykłady oczekują od studentów gotowości akademickiej, którą możemy rozumieć jako efektywną pracę z tekstem o charakterze naukowym, samodzielne przygotowywanie tekstu w formie pisemnej oraz opracowywanie i wygłaszanie prezentacji, referatów czy raportów. Umiejętności te są potrzebne, aby nie tylko uczestniczyć w zajęciach kursowych, ale przede wszystkim ukończyć studia I oraz II stopnia.

Studiowanie na uczelni wyższej wymaga opanowania nie tylko kompetencji w zakresie uczenia się (KU), ale także kompetencji akademickich (KA). Umiejętność uczenia się, która jest od 2006 roku uznawana przez Parlament Europejski za jedną z ośmiu umiejętności podstawowych w procesie uczenia się przez całe

życie, należy uznać na poziomie akademickim za niezbędną i to ona ma wpływ na poziom KA osób studiujących (Parlament Europejski 2006). Trzeba zauważyć, że KU zmienia się wraz z etapem edukacji, na którym się znajdujemy. Przejście ze szkoły średniej do szkoły wyższej wymusza zmianę stylu uczenia się. Odpowiedzialność za przyswajanie wiedzy zostaje całkowicie przeniesiona na studenta. To on decyduje o tym, jak wygląda jego proces uczenia się, jakie strategie i techniki stosuje oraz w jaki sposób utrwała zdobytą wiedzę. Nauczyciel akademicki może, ale nie musi, monitorować przyrost wiadomości studenta, którego obowiązkiem jest przystępowanie do kolokwίων, zaliczeń oraz egzaminów, weryfikujących znajomość treści objętych programem kształcenia. Niestety, badania pokazują, że studenci mają duże deficyty w zakresie technik uczenia się oraz motywacji do nauki, co wpływa negatywnie na ich sukces edukacyjny (Chorab 2016; Sasin 2016; Nowel 2021). Braki te są dostrzegane przez wyższe uczelnie, które, uwzględniając potrzeby nowych studentów, opracowują specjalne przewodniki mające ułatwić im nie tylko wdrożenie się w życie studenckie, ale także wy tłumaczenie, czym jest studiowanie i na czym ono polega. Jako przykład można tu przywołać publikację przeznaczoną dla studentów Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie (Kuźniar, Towalski 2020).

Niedostateczny stopień opanowania kompetencji uczenia się oraz kompetencji akademickich jest przyczyną niepowodzeń, których studenci mogą uniknąć, pracując samodzielnie lub uczestnicząc w specjalnie przygotowanych zajęciach. Problem ten dotyka nie tylko polskich studentów, ale przede wszystkim cudzoziemców, studiujących na uczelniach w różnych miastach Polski (Kozula 2018). Dla tej grupy język polski jest językiem drugim, w którym odbywają częściowo lub całkowicie naukę, a jego specyfika polega na tym, że nie służy on wyłącznie do codziennej komunikacji, ale jest podstawowym narzędziem zdobywania wiedzy w zakresie konkretnej dyscypliny naukowej. Charakteryzuje go zaawansowany poznawczo dyskurs, zarówno w obrębie gramatyki, leksyki, jak i stylistyki (Dubisz 2015). Problem ten dostrzegano już wcześniej, szczególnie w ośrodkach uniwersyteckich, które przygotowywały obcokrajowców do studiowania w Polsce (np. Uniwersytet Łódzki), jednak dopiero w drugiej dekadzie XXI wieku zaczęto mówić i pisać o języku polskim do celów akademickich (JPA), sygnalizując tym potrzeby nie tylko językowe, ale i edukacyjne studentów niebędących rodzimymi użytkownikami polszczyzny (Zarzycka 2017). Wzmoczone migracje ukraińskich absolwentów szkół średnich do Polski na studia i wzrost zainteresowania studiami polonistycznymi na Ukrainie spowodowały, że zagadnienia związane z JPA stały się przedmiotem badań naukowych (Busiño 2021), a kompetencje językowe studentów, będących cudzoziemcami, znalazły się w kręgu zainteresowań nie tylko lingwistów (Wąsikiewicz-Firlej, Szczepaniak-Kozak, Lankiewicz 2022). Temat ten zyskał na znaczeniu po agresji Rosji na Ukrainę w 2022 roku,

kiedy z dnia na dzień na polskich uczelniach zaczęli masowo pojawiać się studenci bez znajomości języka polskiego i z różną znajomością innych języków obcych (Hoły-Łuczaj 2022). To spowodowało, że problemy z polskim dyskursem naukowym stały się przedmiotem badań.

Tematem niniejszego artykułu jest czytanie ze zrozumieniem – jedna z pięciu sprawności językowych oraz kompetencji akademickich, rozumiana w tym ujęciu jako umiejętność pracy z tekstem naukowym, którą można uznać za jedną z głównych w kształceniu na poziomie wyższym. Sprawność ta została opisana w odniesieniu do studentów pochodzenia ukraińskiego, którzy rozpoczęli naukę w Polsce, na Uniwersytecie Warszawskim w 2022 roku. Opracowanie ma charakter teoretyczno-badawczy. W jego pierwszej części przybliżono zagadnienia związane z kompetencjami akademickimi oraz gatunkami tekstów naukowych w świetle dydaktyki języka polskiego jako obcego do celów akademickich. Druga część jest prezentacją rekonesansu badawczego, którego celem była próba zdiagnozowania trudności językowych i pozajęzykowych związanych z pracą studentów z Ukrainy z tekstem naukowym w procesie ich kształcenia akademickiego. Zagadnienia te zostały pokazane z punktu widzenia samych studiujących oraz wykładowców akademickich. W tej części opisano także sytuację studentów z Ukrainy w uczelniach wyższych na terenie całego kraju ze szczególnym uwzględnieniem Uniwersytetu Warszawskiego (UW) jako miejsca prowadzenia badań.

2. KOMPETENCJE AKADEMICKIE A TEKSTY NAUKOWE

Kompetencje akademickie w środowisku uniwersyteckim są czasem traktowane jako synonim kompetencji uczenia się. Takie podejście należy jednak uznać za błędne. Oba zestawy kompetencji mają wiele wspólnego, ale nie można postawić między nimi znaku równości. Pierwsze z nich odnoszą się do aktywności akademickich i procesu studiowania, a nie tylko uczenia się, a drugie to zdolność konsekwentnego i wytrwałego uczenia się, organizowania własnego procesu uczenia się, w tym poprzez efektywne zarządzanie czasem i informacjami, zarówno indywidualnie, jak i w grupach. Badania przeprowadzone wśród studentów w Polsce, na Węgrzech, Słowacji i Ukrainie, których przedmiotem były między innymi KU, pokazały, że mają one wpływ na sukces edukacyjny w trakcie kształcenia uniwersyteckiego. Odnotowano znaczące różnice między studentami w zależności od kraju pochodzenia, płci itp., szczególnie w zakresie kompetencji matematycznych, ale także w odniesieniu do kompetencji uczenia się. Wyniki badań potwierdziły hipotezy, że KU są ściśle skorelowane z kompetencjami matematycznymi, a mniej z werbalnymi (Mesárošová, Mesároš 2012).

W literaturze angielskojęzycznej można znaleźć różnorodne klasyfikacje KA, jednak ze względu na tematykę niniejszego artykułu wykorzystam klasyfikację, która propagowana jest przez Małgorzatę Rosalską (Rosalska 2019). Sprawność czytania ze zrozumieniem, rozumiana przeze mnie także jako praca z tekstem naukowym, znajduje w niej szczególne miejsce. Kompetencje akademickie można podzielić na cztery obszary, którym przypisywane są poszczególne umiejętności studenta (tabela 1.). Dotyczą one efektywnego studiowania, realizowania badań i przedstawiania ich wyników oraz prezentowania własnego punktu widzenia.

Tabela 1. Obszary kompetencji akademickich

obszar	umiejętności
efektywne studiowanie	<ul style="list-style-type: none"> • zdobywanie, wytwarzanie i transferowanie wiedzy; • zapamiętywanie i rozumienie informacji, w tym ich zastosowanie, analiza, synteza i ocena; • korzystanie z różnych form nauczania (wykłady, ćwiczenia, warsztaty); • organizacja pracy własnej w różnych odcinkach czasowych; • zdolność koncentracji na zadaniach; • zdawanie egzaminów; • utrzymywanie motywacji na odpowiednim poziomie; • umiejętność pracy z tekstem naukowym;
prowadzenie badań	<ul style="list-style-type: none"> • eksplorowanie tematu badań, w tym wybór tematów badań, analiza i formułowanie pytań badawczych; • przeprowadzanie wywiadów, nie tylko jako technika badawcza, lecz także jako umiejętność prowadzenia rozmów z różnymi osobami w środowisku akademickim; • umiejętność pozyskiwania odpowiednich źródeł (znajomość baz danych i skuteczne wyszukiwanie wysokiej jakości materiałów); • przeprowadzanie badań empirycznych; • zbieranie i analizowanie danych;
przedstawianie wyników badań	<ul style="list-style-type: none"> • argumentowanie, wymagające znajomości różnych rodzajów argumentów oraz umiejętności ich strukturalizacji; • pisanie, obejmujące etapy pisania tekstu, strategie pisania, umiejętność korzystania z literatury oraz kwestie poprawności językowej; • cytowanie źródeł i efektywne wykorzystywanie literatury, w tym opracowywanie przypisów, bibliografii oraz unikanie plagiatów; • prezentowanie ustaleń badawczych (znajomość różnych formatów prezentacji, zasad opracowywania przekazu oraz odpowiedniego zachowania się podczas prezentacji);
prezentowanie własnego punktu widzenia	<ul style="list-style-type: none"> • aktywne uczestnictwo w dyskusjach, debatach i krytycznych dialogach oraz zdolności do refleksji; • refleksja zarówno indywidualna – w postaci samooceny i analizy własnych ograniczeń – jak i zbiorowa, w kontekście efektywności pracy zespołowej, ról w projektach grupowych oraz zasobów społecznych;

Źródło: opracowanie własne.

Trzeba podkreślić, że umiejętność pracy z tekstem naukowym zazwyczaj jest czymś nowym w życiu studenta, który dotychczas miał małą styczność z tekstami źródłowymi i nie czytał ich w sposób krytyczny. Dla większości studentów korzystanie ze źródeł naukowych jest nowym doświadczeniem, które dla wielu z nich okazuje się trudne. W celu rozwijania kompetencji czytania tego rodzaju tekstów należy poszerzać wiedzę o różnych rodzajach tekstów naukowych właściwych danym dyscyplinom, strategiach czytania oraz umiejętności dokonywania streszczeń. Studenci powinni posiadać umiejętność czytania w konkretnym celu: przygotowawczym, eksploracyjnym, krytycznym czy porównawczym. Podczas procesu kształcenia wchodzi w interakcję z tekstami naukowymi, reprezentującymi różne gatunki. W zależności od kierunku studiów, a to związane jest z dyscypliną naukową, niektóre formy wypowiedzi będą dominujące w stosunku do innych, np. *wytyczne kliniczne* będą czytane wyłącznie przez studentów kierunków medycznych i im pokrewnych, natomiast nie znajdują się wśród tekstów studentów archeologii.

Zagadnienia związane z gatunkami tekstów naukowych nie są popularnym tematem opracowań z zakresu glottodydaktyki polonistycznej. Niewielu badaczy poświęca im odrębne artykuły czy monografie. Wśród tych, którzy dostrzegają w nich potencjał badawczy należy wymienić Grażynę Zarzycką, Samantę Busiło, Agnieszkę Jasińską oraz Annę Dunin-Dudkowską (Zarzycka 2017; Busiło 2022a, 2022b; Jasińska 2021, 2023; Dunin-Dudkowska 2021). Na potrzeby dydaktyki JPA, i nie tylko, warto odwołać się do listy gatunków naukowo-dydaktycznych opracowanej przez Samantę Busiło, głównie dla nauk szeroko rozumianej humanistyki (Busiło 2022a). Ponieważ niniejszy artykuł dotyczy umiejętności czytania, z zaproponowanego zestawienia wybrano wyłącznie te rodzaje tekstów, które odnoszą się do tej sprawności w kontekście kompetencji akademickich opisywanych wcześniej. To właśnie z nimi najczęściej spotykają się studenci. Są to: artykuł naukowy, artykuł popularnonaukowy, prace dyplomowe (licencjacka, magisterska), dysertacja (rozprawa doktorska), monografia, abstrakt, streszczenie, bibliografia, raport, encyklopedia, hasło encyklopedyczne, słownik, definicja słownikowa, esej, praca zaliczeniowa (esej naukowy), recenzja, opinia, sprawozdanie, podręcznik akademicki, skrypt, spis treści, wykaz danych, aneks, indeks, przypisy, wywiad naukowy, ankieta, leksykon i glosariusz. Zestawienie to można jeszcze uzupełnić o dwa elementy: katalog biblioteczny (karta informacyjna publikacji) oraz praca dyplomowa w ramach studiów podyplomowych.

W wypadku studentów kierunków medycznych gatunki tekstów naukowych prezentują się inaczej. Wyróżnia się wśród nich: publikacje (doniesienia) oryginalne o tematyce eksperymentalnej lub opisowej, artykuły przeglądowe napisane w celu opracowania nowych syntez lub uogólnień albo w celu streszczenia stanu wiedzy w jakiejś dziedzinie, artykuły kazuistyczne (opisy przypadków), metaanalizy i badania wtórne, listy do redakcji (recenzje, krytyki, polemiki), książki naukowe i rozdziały w książkach oraz *wytyczne kliniczne*.

3. STUDENCI UKRAIŃSCY W POLSCE

Przed agresją Rosji na Ukrainę w lutym 2022 roku o studentach pochodzenia ukraińskiego mówiło się i pisało rzadko, mimo że stanowili oni największą grupę obcokrajowców, którzy kształcili się na polskich uczelniach wyższych. Publikowane opracowania dotyczyły zagadnień związanych z procesem kształcenia i wyborem polskich uczelni (Gierko 2015; Izdebska-Długosz 2017; Kapera 2017; Michno 2018; Rokicki 2019), integracją ukraińskiej społeczności studenckiej z polską społecznością (Długosz 2018) czy nauczaniem języka polskiego jako obcego studentów (Górska 2015; Izdebska-Długosz 2021).

Z danych udostępnionych przez Główny Urząd Statystyczny wynika, że w roku akademickim 2020/2021 Ukraińcy stanowili aż 45% ogółu obcokrajowców pobierających naukę w Polsce, a w roku akademickim 2021/2022 już tylko 42%. Należy jednak zaznaczyć, że największy odsetek studentów pochodzenia ukraińskiego odnotowano na przestrzeni lat 2015–2017, kiedy stanowili oni aż 54% populacji studentów spoza Polski. Był to między innymi skutek okupacji i aneksji Krymu przez Rosję w 2014 roku oraz walk na wschodzie kraju. Na wzrost liczby studentów z Ukrainy w Polsce miała też wpływ nie najlepsza kondycja gospodarcza kraju. W 2018/2019 roku na polskich uczelniach studiowało ponad 39 tys. studentów pochodzenia ukraińskiego, co stanowiło połowę wszystkich cudzoziemców. Od tego momentu liczba obywateli ukraińskich studiujących w Polsce malała.

Statystyki dotyczące 2021 roku pokazują, że studenci z Ukrainy przede wszystkim kształcili się na studiach pierwszego stopnia (76%), na studiach drugiego stopnia było ich znacznie mniej – 19%. Pozostałe 6% to studenci jednolitych studiów magisterskich. Co ciekawe, pomimo ogólnego spadku liczby Ukraińców w 2021 roku odnotowano wzrost liczby studentów z tego kraju na pierwszym roku studiów pierwszego stopnia i na jednolitych studiach magisterskich. Mniej atrakcyjna dla nich okazała się oferta studiów drugiego stopnia.

Atak Rosji na Ukrainę rozpoczął nową falę przyływu ukraińskich studentów do Polski. Od lutego 2022 roku Ministerstwo Edukacji i Nauki systematycznie monitorowało i publikowało dane liczbowe dotyczące tej grupy kształcącej się na wyższych uczelniach. Do 1 stycznia 2024 roku udostępniono w zasobach Otwarte Dane 92 zestawienia obejmujące trzy kategorie: liczba studentów z obywatelstwem ukraińskim, liczba studentów z obywatelstwem ukraińskim w podziale na województwa oraz liczba studentów z Ukrainy z kierunku lekarskiego i lekarsko-dentystycznego. Na potrzeby niniejszego artykułu przywołane zostaną dane z pierwszej oraz drugiej kategorii.

Studenci z Ukrainy w roku akademickim 2022/2023 podejmowali studia na uczelniach publicznych (28,1%), niepublicznych (35%) oraz kościelnych (35,9%). Najczęściej były to studia niestacjonarne I oraz II stopnia. Nie jest zaskoczeniem,

że największy odsetek studentów pochodzenia ukraińskiego odnotowuje się w takich miastach jak Warszawa, Kraków, Wrocław, Poznań czy Łódź. Związane jest to z dostępnością uczelni wyższych w tych miejscowościach, przede wszystkim niepublicznych, do których zasady rekrutacji są łagodniejsze niż do szkół państwowych. Ukraińcy najrzadziej wybierali województwo: świętokrzyskie (853 osoby), lubuskie (254 osoby), podlaskie (190 osób) oraz warmińsko-mazurskie (186 osób). Na tak małe zainteresowanie studiowaniem na tych terenach być może miała także wpływ możliwość znalezienia pracy przez młodych ludzi. Duże miasta województwa mazowieckiego, małopolskiego czy dolnośląskiego oferują większe szanse na zatrudnienie.

Z raportu opracowanego przez Ośrodek Przetwarzania Informacji na zlecenie Ministerstwa Edukacji i Nauki wynika, że w roku akademickim 2022/2023 najwięcej studentów z Ukrainy wybrało dwie warszawskie niepubliczne uczelnie: Akademię Finansów i Biznesu Vistula (1956 studentów) oraz Akademię Ekonomiczno-Humanistyczną (1858 osób). Jediną uczelnią publiczną, która znalazła się w pierwszej dziesiątce najchętniej wybieranych przez Ukraińców, był Uniwersytet Jagielloński (1571 studentów) (Raport 2023). Autorzy raportu zwracają uwagę na Krakowską Akademię imienia Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie, w której odsetek Ukraińców wśród cudzoziemców stanowił 90,3% (1253 osoby), a która już wcześniej cieszyła się wśród nich dużą popularnością (Rokicki 2019).

Kierunki najczęściej wybierane przez ukraińskich studentów to zarządzanie oraz informatyka. Na dalszych pozycjach znajdują się: logistyka, turystyka i rekreacja, ekonomia, stosunki międzynarodowe, psychologia, filologia, administracja i bezpieczeństwo wewnętrzne. Obywatele Ukrainy są także obecni na studiach o profilu medycznym – kierunek lekarski oraz stomatologia.

Od 2019 roku Ukraińcy mogą studiować w Polsce na podstawie umowy międzynarodowej, w której stroną jest polski rząd lub właściwy minister, umowy zawartej z podmiotami zagranicznymi przez uczelnię, na podstawie decyzji właściwego ministra, decyzji dyrektora Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej (NAWA, w odniesieniu do jej stypendystów) oraz decyzji administracyjnej rektora. Aby ubiegać się o studia, ukraińscy kandydaci musieli przedłożyć dokument poświadczający ich znajomość języka polskiego przynajmniej na poziomie B2 wg Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego. Zazwyczaj był to certyfikat uzyskany na egzaminie przeprowadzonym przez Państwową Komisję ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego.

Po agresji Rosji na Ukrainę polski rząd bardzo szybko zareagował w kwestii edukacji nie tylko dzieci i młodzieży, ale także uczniów klas maturalnych oraz studentów. Zorganizowano pomoc w przeprowadzeniu egzaminu wstępnego na studia dla uczniów z Ukrainy z klasy maturalnej, którzy przebywali na terenie Polski. Umożliwiono także bezpłatne studiowanie na studiach stacjonarnych w języku polskim.

Do uczelni w Polsce przypisano wszystkich studentów z Ukrainy, którzy zgłosili taką potrzebę i zwiększono liczbę miejsc w domach studenckich. Dodatkowo studenci otrzymali możliwość ubiegania się o stypendium socjalne, stypendium rektora, stypendium dla osób niepełnosprawnych, zapomogę i kredyt studencki. Uczelnie, oferujące studia dla obywateli ukraińskich, zapewniały także kursy językowe, na których studenci mogli uczyć się języka polskiego od podstaw lub doskonalić swoje umiejętności tak, aby osiągnąć poziom B2.

W roku 2022 aż 87% obywateli ukraińskich studiujących w Polsce uczestniczyło w studiach prowadzonych w języku polskim, 9% wybrało studia prowadzone w języku angielskim, 2% uczestniczyło w studiach w języku ukraińskim i 2% w innym języku (Raport 2023). Trzeba zaznaczyć, że wśród studentów z Ukrainy, rozpoczynających studia na polskich uczelniach, byli również tacy, którzy jednocześnie kontynuowali studia w Ukrainie w formie online, co było dla nich dużym wyzwaniem edukacyjnym i wiązało się ze zwiększonym obciążeniem dydaktycznym.

4. REKONESANS BADAWCZY

Badanie zostało przeprowadzone w dwóch grupach. Pierwszą stanowili studenci z Ukrainy, którzy rozpoczęli studia na Uniwersytecie Warszawskim w roku akademickim 2022/2023 oraz 2023/2024 i jednocześnie uczęszczali na lektorat języka polskiego jako obcego. Druga grupa składała się z wykładowców Uniwersytetu Warszawskiego, którzy wśród uczestników swoich zajęć mieli studentów ukraińskich, reprezentujących grupę uchodźczą. Działania badawcze nie były prowadzone na dużą skalę, dlatego można przypisać im status rekonesansu badawczego, który w przyszłości może posłużyć jako impuls do badań, którymi można by było objąć większą grupę studentów i wykładowców na polskich uczelniach. Należy wspomnieć, że badania o podobnym profilu są prowadzone od kilku lat przez Samantę Busiło, która dodatkowo kompetencje językowe studentów z Ukrainy opisywała na podstawie informacji pozyskanych od lektorów języka polskiego jako obcego (Busiło 2021). Celowość przeprowadzenia badań przez autorkę niniejszego artykułu potwierdza wzrastająca liczba ukraińskich studentów na polskich uczelniach.

W marcu 2022 roku Uniwersytet Warszawski bardzo szybko wdrożył działania na potrzeby kształcenia młodych uchodźców. We współpracy z Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich oraz Międzyuniwersyteckim Centrum Informatyzacji został opracowany i udostępniony ogólnouczelniany system rekrutacji studentów z Ukrainy, którzy przybyli do Polski po 23 lutego 2022 roku w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Rekrutacja na UW przeznaczona dla obywateli polskich i ukraińskich, którzy przyjechali z Ukrainy po 23 lutego 2022 roku, rozpoczęła się po 29 kwietnia 2022 roku. W rekrutacji na rok akademicki 2022/2023

przygotowano dodatkowych 2437 miejsc wyłącznie dla kandydatów z Ukrainy (1507 miejsc dla osób rozpoczynających studia, 930 miejsc dla osób przenoszących się ze swoich uczelni). Miejsca dla kandydatów z Ukrainy zostały przygotowane poza pulą miejsc przewidzianych w zwykłym procesie rekrutacji – tak aby nie ograniczać szans pozostałych kandydatów na dostanie się na studia. W ramach IRK Ukraina uruchomiono rekrutację na 181 programów studiów. Spośród 1412 aplikacji na studia za pośrednictwem systemu IRK Ukraina przyjęto 332 osoby. Dodatkowo przyjęto także 184 obywateli Ukrainy w ramach otwartej rekrutacji (dostępnej dla wszystkich kandydatów). Łącznie zatem przyjęto 516 obywateli Ukrainy na studia na Uniwersytecie Warszawskim. Liczba ta była ponad dwukrotnie wyższa niż w ubiegłych latach (dla porównania: w roku 2021 przyjęto łącznie 247 obywateli Ukrainy, a w 2020 roku – 229).

W 2022 roku około 3 500 osób z Ukrainy skorzystało z kursów języka polskiego jako obcego. Ze względu na duże zapotrzebowanie prowadzone były w dwóch formach: online oraz stacjonarnie. W kształcenie językowe było zaangażowanych wiele jednostek organizacyjnych UW, które prowadziły jednocześnie zajęcia, m.in. Uniwersytet Otwarty, Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców „Polonicum” Wydziału Polonistyki czy Biblioteka Uniwersytecka. Finansowanie kursów odbywało się zarówno ze środków własnych uczelni, jak i specjalnie pozyskanych w tym celu – wśród nich były środki uzyskane w ramach programu Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej „Solidarni z Ukrainą”, jak również wygoszpodarowane w ramach już prowadzonych działań, tj. w Programie zintegrowanych działań na rzecz rozwoju Uniwersytetu Warszawskiego (Program ZIP).¹ W ramach ZIP zorganizowano zajęcia lektoratu języka polskiego (różne poziomy znajomości języka A1 – B2), które pozwoliły na opanowanie języka polskiego w stopniu co najmniej

¹ Oprócz kształcenia językowego Program ZIP przygotował kilka innych ścieżek pomocy dla studentów. Zatrudniono na rok dwóch koordynatorów ds. kształcenia studentów z Ukrainy, których zadaniem było zapewnienie wsparcia organizacyjnego studentom będącym imigrantami wojennymi. Jeden z koordynatorów pracował z nami w Biurze Innowacji Dydaktycznych, natomiast drugi zatrudniony został w Welcome Point – punkcie informacyjnym dla zagranicznych studentów. Dodatkowo na rok zatrudniono tłumaczkę języka ukraińskiego, która zajmowała się tłumaczeniem dokumentów uniwersyteckich, informacji dostępnych na stronach jednostek uniwersyteckich i materiałów dydaktycznych wykorzystywanych w zajęciach adresowanych do studentów z Ukrainy. Uruchomiono „Bazę zajęć zdalnych” – 8 kursów asynchronicznych w języku ukraińskim (niektóre były także po polsku i 1 w języku angielskim), na które studenci z Ukrainy mogli się zapisywać i w ten sposób zaliczać pulę zajęć ogólnouniwersyteckich. Łączna liczba uczestników w „Bazie zajęć zdalnych” wyniosła 267 osób. Przygotowano szereg kursów, w których brali udział studenci, np.: „Przeciwdziałanie molestowaniu seksualnemu na uczelni” (29 osób); „Kurs na równość. Przeciwdziałanie dyskryminacji na UW” (45 osób); „1000 lat sąsiedztwa. Czy istnieje polsko-ukraińska wspólnota kulturowo-obrzędowa?” (27 osób); „Oswoić trudne emocje. Spotkanie z lękiem” (37 osób); „Polszcza. Kurs z zakresu geografii kultury Polski” (25 osób); „Mobbing w miejscu pracy – zapobieganie, rozpoznawanie, reagowanie” (6 osób); „Onboarding at UW” (26 osób).

pozwalającym na efektywny udział w zajęciach akademickich, co było warunkiem koniecznym do kontynuowania studiów na polskich uczelniach. Liczba godzin lektoratów dla każdej z grup w ciągu jednego roku akademickiego wynosiła 480. W lektoratach wzięło udział 238 uczestników. Dodatkowo 72 osoby mogły uczestniczyć w kursie doskonalącym znajomość języka polskiego na poziomie B1.

4.1. Metodologia badań

Przedmiotem rekonesansu badawczego była sprawność czytania ze zrozumieniem tekstów naukowych (TN) przez studentów z Ukrainy. Za cel postawiono sobie próbę wskazania problemów nie tylko z odbiorem TN, ale także jego właściwą interpretacją i wykorzystaniem go w samym procesie studiowania oraz przygotowywania prac zaliczeniowych. Badanie przeprowadzone w okresie luty – kwiecień 2024 roku miało przynieść odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- 1) Czy kursy językowe przygotowują przyszłych studentów z Ukrainy do aktywnego udziału w zajęciach?
- 2) Czy kursy językowe przygotowują przyszłych studentów z Ukrainy do pracy z tekstem naukowym?
- 3) Z jakimi gatunkami tekstów naukowych spotykają się studenci najczęściej i które z nich sprawiają im największą trudność?
- 4) Jakie trudności napotykają studenci w zrozumieniu tekstów naukowych?
- 5) Jakie metody i techniki wspierające zrozumienie tekstów naukowych stosują studenci?

Dane zbierano metodą ankietową. Dla każdej z grup informatorów opracowano inny kwestionariusz, który zawierał pytania otwarte oraz pytania zamknięte. Do przygotowania obu formularzy ankietowych wykorzystano kreator formularzy Google, który pozwala na pełną anonimizację respondentów oraz udzielonych przez nich odpowiedzi.

W badaniu wzięło udział 49 respondentów, reprezentujących dwie grupy badawcze. Pierwszą stanowili studenci – 29 osób², biorący udział w lektoratach, które prowadziłam w roku akademickim 2022/2023 w ramach zajęć organizowanych przez ZIP, a realizowanych w Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców „Polonicum” Wydziału Polonistyki. Miałam możliwość pracy z trzema grupami studentów z Ukrainy, którzy rozpoczęli w tym okresie studia na Uniwersytecie Warszawskim (tabela 2.). Celem każdego uczestnika było osiągnięcie poziomu B2, który na koniec zajęć został zweryfikowany wewnętrznie przez jednostkę realizującą lektoraty. Wyjątek stanowiła grupa III, która z racji limitu godzin oraz poziomu bie-

² W lektoratach dla wszystkich grup uczestniczyło 31 studentów, jednak dwoje z nich z grupy I zrezygnowało ze studiów na UW po pierwszym roku nauki, dlatego grupa studentów, która wzięła udział w badaniu, liczyła 29 osób.

głości „na start”, który był samodzielnie deklarowany przez uczestników, nie miała realnych szans na osiągnięcie poziomu B2. Zajęcia każdej z grup trwały inną liczbą godzin. Najwięcej zajęć mieli do dyspozycji ci, którzy rozpoczynali naukę od podstaw. Intensywność zajęć także była zróżnicowana. Grupa I miała zajęcia cztery razy w tygodniu przez dwa semestry, grupa II dwa razy w tygodniu przez jeden semestr, a grupa III pięć razy w tygodniu przez 6 tygodni. Liczba jednostek dydaktycznych oraz intensywność nauki miała wpływ na szybkość przyswajania materiału językowego. Programy kursów dawały prowadzącemu możliwość realizowania treści edukacyjnych związanych z kierunkami studiów oraz zainteresowaniami uczestników lektoratu w grupie I oraz II.

Tabela 2. Ukraińscy uczestnicy lektoratów z języka polskiego jako obcego

Grupa	Poziom wg ESOKJ na początku zajęć	Poziom wg ESOKJ na zakończenie zajęć	Liczba godzin	Liczba studentów
I	A1	B2	400	9
II	B1/B2	B2	140	8
III	A2	B1	100	14

Źródło: opracowanie własne.

Uczestnicy lektoratów, reprezentujący grupę I oraz II, studiowali na wybranych przez siebie kierunkach. Należy wspomnieć, że niektórzy z nich byli jednocześnie studentami swoich pierwotnych uczelni i uczestniczyli w zajęciach online na Ukrainie. W grupie III znalazły się osoby, które dopiero miały rozpocząć studia na wybranych kierunkach UW. Ich zajęcia odbywały się we wrześniu, dzięki czemu osoby te nie były obciążone dydaktycznie i mogły koncentrować się wyłącznie na nauce języka polskiego. Wśród kierunków studiów kursantów dominowały profile humanistyczne (tabela 3.). Najpopularniejszym kierunkiem wśród studentów z Ukrainy jest

Tabela 3. Kierunki studiów wybrane przez studentów z Ukrainy, biorących udział w lektoratach języka polskiego

Grupa	Nazwa kierunku i liczba studentów
I	ukrainistyka z językiem angielskim (1), europeistyka (1), matematyka (1), iberystyka (1), studia wschodnie (1), geologia (2), zarządzanie finansami i rachunkowość (1), prawo (1)
II	ukrainistyka z językiem angielskim (2), psychologia (3), kognitywistyka (1), dziennikarstwo i medioznawstwo (1), politologia (1)
III	ukrainistyka z językiem angielskim (4), psychologia (1), europeistyka (1), matematyka (1), kognitywistyka (1), iberystyka (1), filologia angielska (1), międzynarodowe studia filologiczne (1), biotechnologia (1), informatyka (1), ochrona środowiska (1)

Źródło: opracowanie własne.

ukrainistyka z językiem angielskim. Wybór ten można określić jako „wybór zachowawczy”, który obserwowałam 16 lat temu wśród uczestników lektoratów języka polskiego na UW, pochodzących z krajów arabskich, którzy jako kierunek studiów na pierwszym roku najczęściej wybierali arabistykę albo archeologię. Na wybory studentów obu tych grup miało wpływ przekonanie, że studia – choć częściowe, w języku rodzimym będą łatwiejsze, co potem okazywało się złudne.

Druga grupa respondentów (20 osób) reprezentowała wykładowców Uniwersytetu Warszawskiego, którzy przynajmniej dwa lata prowadzą ćwiczenia, warsztaty oraz konwersatoria ze studentami pochodzącymi z Ukrainy. Ze względu na miejsce pracy autorki niniejszego artykułu dostęp do informatorów nie był trudny. W badaniu udział wzięło 20 wykładowców, którzy reprezentowali następujące kierunki studiów: dziennikarstwo i medioznawstwo (4), psychologia (4), ukrainistyka z językiem angielskim (4), politologia (3), matematyka (2), europeistyka (1) oraz stosunki międzynarodowe (3).

4.2. Wyniki przeprowadzonych badań

Dane zebrane podczas badania w obu grupach respondentów pokazują, że język polski do celów akademickich dla studentów z Ukrainy jest niezbędnym narzędziem do poruszania się w uniwersyteckiej rzeczywistości i stanowi on problem, nie tylko dla nich samych, ale także dla prowadzących. Wszyscy ankietowani uważają, że kursy JPJO, w których biorą udział studenci lub przyszli studenci, nie przygotowują swoich uczestników do posługiwania się tą odmianą polszczyzny. Przedstawiciele grupy pierwszej najczęściej wskazywali na to, że na kursach uczyli się języka ogólnego, którego tylko niektóre elementy są im potrzebne na zajęciach. Zajęcia lektoratowe pozwoliły im opanować gramatykę języka polskiego, jednak zabrakło na nich: leksyki z poszczególnych dziedzin (56%), podstawowej terminologii potrzebnej do rozpoczęcia studiów (75%), strategii pisanie tekstów naukowych na potrzeby studiów (90%), czytania tekstów naukowych – krótkich i dłuższych (88%), przygotowywania prezentacji dotyczących wybranych dziedzin nauki (70%) oraz strategii wypowiedzania się na naukowe tematy, w tym brania udziału w dyskusjach (68%).

Odpowiedzi udzielone przez studentów pokrywają się z opiniami wykładowców, którzy uważają, że studenci z Ukrainy mają kłopoty z: pisaniem prac zaliczeniowych w języku polskim, zabieraniem głosu w dyskusjach na temat przeczytanych tekstów, co według nich wiąże się z ich niezrozumieniem lub tylko częściowym zrozumieniem. Nauczyciele akademicy dodatkowo wskazywali, że słaba znajomość JPA blokuje ich w czynnym udziale w zajęciach, szczególnie konwersatoryjnych, których idea opiera się interakcji językowej między prowadzącym a uczestnikami oraz między samymi uczestnikami zajęć. Ma to związek ze słabą znajomością słownictwa specjalistycznego oraz tego, które ma służyć wyrażaniu opinii własnych i cudzych. Te

deficyty w JPA powodują, że studenci osiągają gorsze wyniki w nauce. Ponad połowa ankietowanych wykładowców (75%) zauważa, że na drugim i trzecim roku studiów I stopnia ukraińscy studenci radzą sobie językowo dużo lepiej niż na pierwszym roku, jednak nadal popełniają błędy językowe, które momentami utrudniają zrozumienie tego, co chcieliby przekazać. Sugerują, że kontakt z innymi studentami oraz uczestniczenie w zajęciach, ale także ich praca własna, mają duży wpływ na rozwój językowy w obszarze dyscypliny, którą studiują.

W badaniu poruszono także kwestię, czy prowadzący zajęcia z grupami, w których są ukraińscy studenci, dostosowują język oraz strategie dydaktyczne w pracy z nierodzimiymi użytkownikami polszczyzny. Niektórzy respondenci z pierwszej grupy badawczej (38%) odczuwają, że wykładowcy na początku wspierają ich w nauce: (a) proponując im inną formę zaliczenia przedmiotu, (b) oceniając prace pisemne pod względem merytorycznym, a mniej restrykcyjnie pod względem językowym, (c) modyfikując listę lektur, (d) wydłużając czas pisania wejściówek, kolokwii, zaliczeń oraz egzaminów. Wśród ankietowanych wykładowców tylko 20% stosuje wobec studentów z Ukrainy inne techniki dydaktyczne niż wobec polskich. Najczęściej są to: inny system oceniania – ocena pracy głównie pod kątem merytorycznym, preferowanie weryfikacji wiedzy podczas odpowiedzi ustnych oraz praca w zespołach, w których student z Ukrainy może liczyć na wsparcie kolegów z Polski.

Głównym przedmiotem przeprowadzonego badania była praca z tekstem naukowym, na którą składają się następujące elementy: (1) dostępność tekstów naukowych, (2) gatunki tekstów naukowych, z którymi spotykają się studenci podczas zajęć, (3) techniki pracy z tekstami naukowymi, które stosują studenci, (4) trudność tekstów naukowych pod względem językowym, (5) wpływ lektury tekstów naukowych na poziom znajomości JPA studentów.

Każdy ze studentów przed rozpoczęciem się zajęć powinien zapoznać się z sylabusem, który jest przygotowywany przez prowadzącego dla danego cyklu dydaktycznego. Jednym z elementów tego dokumentu jest lista lektur, obowiązująca w czasie zajęć i wymagana do zaliczenia danego przedmiotu. Niektórzy wykładowcy oprócz źródeł obowiązkowych umieszczają w sylabusie lektury uzupełniające, po które mogą sięgnąć dodatkowo osoby zainteresowane tematyką zajęć. Wszyscy uczestnicy badania ankietowego, będący studentami, zadeklarowali, że zawsze zapoznają się z treścią sylabusu. Najbardziej są zainteresowani warunkami zaliczenia przedmiotu oraz listą lektur, która już na samym początku wzbudza w nich niepokój. Ponad połowa z nich (70%) obawia się, że nie zdąży przeczytać wszystkiego. Prowadzący zajęcia mają świadomość, że studenci rzadko czytają wszystkie teksty z listy lektur obowiązkowych (75% badanych wykładowców), natomiast po teksty uzupełniające sięgają nieliczni.

Większość ankietowanych studentów (85%) na początku studiów, analizując wykaz źródeł, ma problemy z określeniem gatunku tekstu naukowego. Opis biblio-

graficzny poszczególnych pozycji na liście lektur jest dla nich niezrozumiały. Nie wiedzą, czego mają szukać: książki czy artykułu, jeśli artykułu – to gdzie. Kłopoty te pojawiają się podczas sprawdzania dostępności danego źródła. Wszyscy badani najpierw szukają pozycji w zasobach internetowych, potem w bibliotekach i czytelnich wydziałowych, a na końcu w bibliotece uniwersyteckiej. Tylko 45% studentów wskazało, że wykładowcy częściowo udostępniają im poszczególne teksty naukowe – pojedyncze artykuły oraz raporty – w toku trwania semestru. Studenci jednogłośnie stwierdzili, że byłoby dobrze, gdyby mogli mieć wcześniej dostęp do tekstów, ponieważ to dawałoby im możliwość zapoznawania się z nimi z wyprzedzeniem. Niestety takie postępowanie blokują regulaminy bibliotek i czytelnicy i studenci nie mogą „trzymać” książki dłużej niż miesiąc. Ta grupa respondentów została poproszona o zadeklarowanie, kiedy każdy z jej członków rozpoczyna przygotowywanie się do zajęć, czyli czytanie tekstów. Większość z nich (75%) wybrała odpowiedź: 2–3 dni przed planowanymi zajęciami. Pozostali ankietowani zaczynają pracować z tekstami dzień przed zajęciami. Na podstawie uzyskanych odpowiedzi można stwierdzić, że dostępność literatury do poszczególnych przedmiotów nie wpływa na pracę studentów z tekstem. Mimo iż chcieliby oni mieć źródła „pod ręką” odpowiednio wcześniej, to i tak korzystaliby z nich w ostatniej chwili, co potwierdza odpowiedź na przywołane pytanie. Należy dodać, że wszyscy wykładowcy, którzy brali udział w badaniu, deklarowali, że stale modyfikują listę lektur i mają na uwadze dostępność poszczególnych pozycji. Jeżeli jakiś tekst jest trudny do zdobycia, udostępniają go studentom w formie skanu lub kserokopii (90%), jednak dzieje się to z tygodniowym wyprzedzeniem.

Lista gatunków naukowych, o której pisano już wcześniej, jest długa. Jednak studenci, którzy przygotowują się do zajęć, nie mają do czynienia ze wszystkimi rodzajami tekstów. Wszyscy wskazali, że najczęściej czytają artykuły naukowe oraz monografie. Rzadziej sięgają po raporty (45%), recenzje (40%), encyklopedie i słowniki (35%), podręczniki akademickie (30%) oraz skrypty (27%). Prawdopodobnie jest to spowodowane tym, że są dopiero na pierwszym albo drugim roku studiów i do tej pory nie musieli korzystać z innych tekstów. Wykładowcy konstruując listy lektur, najczęściej wskazywali następujące typy tekstów naukowych, które w nich występują: artykuł i monografia (100%), raport (70%), doniesienie z badań (60%) oraz podręcznik akademicki (40%). Swoje odpowiedzi uzasadniali tym, że artykuły prezentują najnowsze wyniki badań, z monografii zazwyczaj studenci czytają wskazane przez nich fragmenty.

Prowadzący zajęcia mają świadomość, że literatura, którą zalecają do przeczytania, może na początku sprawiać kłopoty ukraińskim studentom (75%), ponieważ ze zrozumieniem niektórych treści mają problemy także studenci polskojęzyczni. Podkreślają, że teksty są trudne pod względem leksykalnym i wymagają od czytelnika znajomości terminologii oraz konkretnych struktur składniowych. Wykładowcy

zauważają, że w artykułach i monografiach występują pewne schematy językowe o wysokim stopniu powtarzalności, które zapadają w pamięć. Na odbiór poszczególnych publikacji wpływa też różnica w zasobie wiedzy studentów, która wynika z różnic programowych w zakresie kształcenia średniego.

Spostrzeżenia nauczycieli akademickich potwierdzają ankietowani studenci. Oni także zwracają uwagę na trudną leksykę, ale dodatkowo wskazują na to, że mają problemy z odkodowaniem przekazu, ponieważ w tekstach znajdują się bardzo długie zdania. To zmusza ich do kilkukrotnego odczytywania takiego zdania i w celu lepszego zrozumienia dzielenia go na mniejsze elementy. Pod względem gramatycznym teksty naukowe dla studentów nie są zbyt skomplikowane, ponieważ większość struktur opanowali wcześniej na kursach JPJO. Badania pokazały, że dużym problemem w pracy z TN jest szybkość czytania publikacji w języku polskim. Studenci (68%) wskazali, że przeczytanie tekstu zajmuje im dużo czasu. Aby go zrozumieć, muszą tę czynność powtórzyć dwu- lub trzykrotnie. Spostrzeżenie to pokrywa się z badaniami Tomasza Moździerza, który zauważa, że im wyższy poziom zaawansowania językowego, tym szybsze tempo czytania studentów (Moździerz 2019). Jednak należy podkreślić, że respondentami w jego badaniach byli studenci będący na językowym poziomie C1 oraz C2, a studenci, którzy brali udział w działaniach badawczych autorki artykułu byli na poziomie B2.

Trudności tekstów naukowych wpływają na dobór strategii stosowanych przez studentów w pracy z nimi. Często długość TN ma wpływ na to, czy student czyta go w całości. Ponad połowa ankietowanych (60%) deklarowała, że zdarza im się nie doczytać tekstu do końca, ponieważ jest on zbyt długi. Dotyczy to głównie monografii lub artykułów, które mają więcej niż 10 stron. Ankietowani zwrócili także uwagę na układ tekstu (70%). Według nich lepiej się im czyta TN publikowane w jednej kolumnie niż dwóch. Na odbiór tekstu i tempo pracy ma także wpływ format i wielkość czcionki. Studenci chętniej pracują z publikacją papierową (65%), ponieważ mogą robić notatki i zakreślać to, co jest ważne. Nie wszyscy mogą pozwolić sobie na korzystanie z czytników. Tak więc, jeżeli tekst artykułu dostępny jest w wersji pdf, starają się go w miarę możliwości wydrukować. Ze względów finansowych nie robią tego z dłuższymi publikacjami.

Na podstawie uzyskanych wyników badań można ustalić schemat, według którego studenci pracują z tekstem. Najpierw sprawdzają jego długość, następnie czytają i zaznaczają to, co według nich jest najważniejsze. Nieznane słowa starają się rozumieć z kontekstu, ale częściej sięgają do słownika w wersji elektronicznej. Rzadziej korzystają ze słowników papierowych. Tłumaczą pojedyncze słowa lub całe frazy. Wszyscy ankietowani zadeklarowali, że często z powodu dużego obciążenia dydaktycznego nie są w stanie wszystkiego przeczytać na zajęcia, dlatego wspomagają się aplikacją ChatGTP, którą traktują jako kompleksowego tłumacza tekstów z języka polskiego na ukraiński. Trudno jest im ocenić jakość tłumaczenia,

ale 80% ankietowanych uważa, że jest ono dobre i dzięki temu idą przygotowani na zajęcia. Niektórzy studenci (20%) podczas lektury TN korzystają ze wsparcia polskich kolegów, ale nie jest to częste. Dzięki konsultacji z nimi sprawdzają, czy dobrze zrozumieli treść. Tylko niektórzy z ankietowanych (25%) zadeklarowali, że TN w języku polskim czytają tylko raz. Ponad 60% czyta go przynajmniej dwa razy, a pozostali trzy.

Za ciekawe można uznać to, że tylko 20% studentów zanim rozpocznie czytanie artykułu naukowego zapoznaje się z jego abstraktem, jeżeli jest, oraz ze słowami kluczami. Niestety ankietowani nie wskazali, dlaczego tak postępują. Można przypuszczać, że wychodzą z założenia, że muszą przeczytać cały tekst i nie chcą tracić czasu na analizę tego, co jest szczegółowo opisane w tekście właściwym. Trudno jest uznać to za błąd w sztuce, być może studenci nie mają świadomości, że streszczenie pomogłoby im się przygotować do dalszej lektury, a rozumienie podstawowych pojęć – słów kluczy – ułatwiłoby też zrozumienie treści.

Zarówno wykładowcy, jak i studenci zauważyli, że lektura tekstów naukowych korzystnie wpływa na ich kompetencje w zakresie JPA. Poszerzają oni zakres swojego słownika, ale przede wszystkim wzrasta ich kompetencja stylistyczna. Prowadzący zajęcia (60%) obserwują, że po roku studiów ich ukraińscy studenci wypowiadają się lepiej, używając struktur leksykalnych właściwych dyskursowi akademickiemu. Widzą także wpływ czytania TN na jakość prac pisemnych przygotowywanych przez studentów. Zawierają one jeszcze usterki językowe, ale są lepsze pod względem kompozycji, doboru słownictwa oraz struktury zdań, które są bardziej przejrzyste. Jednak niektórzy nauczyciele akademicy (30%) w pytaniu otwartym, dotyczącym wpływu czytania TN na jakość prac pisemnych zastanawiają się, czy studenci do ich przygotowywania nie wykorzystują sztucznej inteligencji.

Sami studenci także widzą, że jakość ich JPA pod wpływem pracy z tekstami naukowymi polepsza się. Większość z nich (90%) uważa, że wzrósł ich zasób leksykalny w zakresie słownictwa specjalistycznego, a ponad połowa ankietowanych (55%) odnotowała poprawę w pisaniu – łatwiej jest im konstruować zdania oraz komponować prace zaliczeniowe.

5. PODSUMOWANIE

Przeprowadzone badania podejmują problematykę nauki języka polskiego akademickiego (JPA) przez studentów z Ukrainy, którzy mają trudności w efektywnym posługiwaniu się nim na uniwersytetach w Polsce. Wyniki wykazały, że kursy języka polskiego jako obcego (JPJO) nie przygotowują wystarczająco do zrozumienia i stosowania specjalistycznego słownictwa oraz terminologii akademickiej, co ma zasadnicze znaczenie dla sukcesu edukacyjnego. Ponadto studenci wskazali na braki

w nauczaniu strategii pisania tekstów naukowych, czytania dłuższych materiałów, przygotowywania prezentacji oraz uczestnictwa w dyskusjach naukowych.

Wykładowcy zauważyli, że studenci z Ukrainy mają trudności z aktywnym udziałem w zajęciach, głównie ze względu na ograniczone umiejętności językowe, co wpływa na ich oceny i osiągnięcia. Z czasem, na drugim i trzecim roku studiów, ich kompetencje językowe poprawiają się, jednak wciąż zauważalne są błędy lingwistyczne. Wykładowcy stosują różne techniki dydaktyczne, by wspierać tych studentów, takie jak mniej rygorystyczne ocenianie prac pisemnych, dostosowywanie zaliczeń oraz modyfikowanie listy lektur.

W badaniach zwrócono uwagę na wyzwania, z którymi mierzą się ukraińscy studenci w Polsce podczas lektury tekstów naukowych w języku polskim. Na utrudnioną pracę z nimi wpływa złożoność leksykalna tekstów i konieczność zrozumienia specjalistycznej terminologii oraz skomplikowanych struktur składniowych. Wynika z tego, że artykuły i monografie zawierają powtarzalne schematy językowe, co teoretycznie powinno ułatwiać zapamiętywanie, jednak długość zdań i wielopoziomowość ich struktury sprawia, że studenci muszą często analizować tekst kilkakrotnie. Zrozumienie tekstu komplikują także różnice programowe między ukraińskim a polskim systemem edukacji, ponieważ studenci różnią się zasobem wiedzy. Czytanie publikacji w języku polskim zajmuje im dużo czasu, często wymagając kilkakrotnego powtórzenia tej czynności. Z tego powodu studenci wykorzystują różne strategie adaptacyjne, w tym elektroniczne słowniki oraz pomoc kolegów i narzędzi online, takich jak tłumaczenie maszynowe tekstów. Ciekawym spostrzeżeniem jest to, że studenci mają problemy z doczytywaniem tekstów do końca, zwłaszcza jeśli przekraczają one 10 stron. Należy przypuszczać, że jest to wynikiem ich niewystraszającej kompetencji w zakresie JPA.

Rekonesans badawczy oraz analiza jego wyników pokazują, że już kandydaci na przyszłych studentów powinni uczestniczyć w kursach profilowanych z języka polskiego jako obcego, podczas których nabywaliby umiejętności z zakresu języka polskiego do celów akademickich. Programy takich kursów powinny uwzględniać podstawowe informacje o tekstach naukowych oraz ich opisie, mam tu na myśli opis bibliograficzny tekstu. Byłby to dobry czas na poznanie budowy dwóch podstawowych gatunków naukowych – artykułu oraz monografii. Dzięki temu w przyszłości uniknęliby błędów związanych z poszukiwaniem literatury przedmiotu wskazanej przez prowadzącego.

Bibliografia

Busiło, S. 2021. *Język polski w odmianie akademickiej ogólnej dla studentów z Ukrainy – nowe wyzwania w glottodydaktyce polonistycznej*. W: *Polonistyka w świetle tradycji i wyzwań współczesności. Praca zbiorowa z okazji piętnastolecia Katedry Filologii Polskiej Narodowego Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franki*, red. I. Bundza, A. Krawczuk, s. 430–444. Lwów.

- Busiño, S. 2022a. Gatunki naukowe i dydaktyczne w edukacji polonistycznej na Ukrainie. *Poradnik Językowy* 1, s. 226–247.
- Busiño, S. 2022b. Mediacja tekstowa w rozwijaniu językowych kompetencji akademickich studentów z Ukrainy (na przykładzie abstraktu). *Poradnik Językowy* 10, s. 215–233.
- Chorab, M. 2016. Funkcjonowanie studentów we współczesnej rzeczywistości uniwersyteckiej. *Pedagogika Szkoły Wyższej* 2, s. 127–142.
- Cudzoziemcy na uczelniach w Polsce*. 2023. Warszawa: Ośrodek Przetwarzania Informacji.
- Długosz, P. 2018. Integracja ukraińskich studentów podejmujących naukę w Polsce. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny* 2, s. 67–92.
- Dubisz, S. 2015. *Język naukowy i jego zróżnicowanie*. W: *Językoznawcze studia polonistyczne (pisma wybrane, uzupełnione, zmienione), III Stylistyka – retoryka – translatoryka*, red. S. Dubisz, s. 64–81. Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Dunin-Dudkowska, A. 2021. Akademickie gatunki wypowiedzi w glottodydaktyce (na przykładzie artykułu naukowego). *Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców* 28, s. 285–295. Online: <https://doi.org/10.18778/0860-6587.28.19>
- Gierko, V. 2015. „Ukraińszczenie” polskich uczelni na tle umiędzynarodowienia kształcenia na poziomie wyższym w Polsce. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio I – Philosophia-Sociologia* 40(2), s. 103–119.
- Górska, A. 2015. Błędy studentów z Ukrainy – zapobieganie i eliminacja w grupach o zróżnicowanych możliwościach (na podstawie doświadczeń Centrum Partnerstwa Wschodniego Uniwersytetu Opolskiego). *Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców* 22, s. 357–370.
- Hoły-Łuczaj, M. 2022. Granice języka polskiego. Postawy wykładowców akademickich wobec kompetencji językowych studentów ukraińskich w kontekście migracji edukacyjnych do Polski. *Studia Migracyjne. Przegląd Polonijny* 1, s. 157–180. Online: <https://doi.org/10.4467/25444972SMPP.22.002.15236>
- Izdebska-Długosz, D. 2017. *Dlaczego Polska? Motywy wyboru studiów w Polsce u młodzieży ukraińskiej – perspektywa porównawcza*. W: *Doświadczenia oraz perspektywy strategicznego partnerstwa*, t. 2, red. R. Kordoński, O. Kordońska, Ł. Muszyński, s. 63–75. Lwów–Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Lwowskiego.
- Izdebska-Długosz, D. 2021. *Błędy gramatyczne w polszczyźnie studentów ukraińskojęzycznych*. Kraków: „Księgarnia Akademicka”.
- Jasińska, A. 2021. *Tekst i mediacja w nauczaniu języka polskiego jako obcego dla celów akademickich: wytyczne europejskie i propozycje dydaktyczne*. W: *Teksty kultury. Oblicza komunikacji XXI wieku*, t. 3, red. M. Rzeszutko, B. Maliszewski, s. 283–295. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Jasińska, A. 2023. Od stylu naukowego do idei języka polskiego jako obcego do celów akademickich. *Słowo. Studia Językoznawcze* 14, s. 89–97. Online: <https://doi.org/10.15584/slowo.2023.14.6>
- Kapera, I. 2017. Motywy wyboru i oczekiwania studentów z Ukrainy wobec kształcenia na kierunkach związanych z turystyką. *Turyzm* 27/1, s. 19–23.
- Kozula, M. 2018. Adaptacja studentów zagranicznych na uczelniach jako główne wyzwanie edukacyjnej migracji w Polsce. *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja* 1, s. 91–103.
- Kuźniar, A., Towalski, R. 2020. *Wprowadzenie do metodyki studiowania. Podręcznik dla studentów Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie*. Warszawa: Wydawnictwo SGH.

- Michno, J. 2018. Wybrane aspekty podejmowania edukacji w Polsce przez studentów z Białorusi i Ukrainy. *Acta Scientifica Academiae Ostroviensis. Sectio A, Nauki Humanistyczne, Społeczne i Techniczne* 11, s. 318–345.
- Mesárošová, M., Mesároš, P. 2012. Learning to Learn Competency and Its Relationship to Cognitive Competencies of University Students. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 46, s. 4273–4278. Online: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.240>
- Moździerz, T. 2019. Tempo czytania rodzimych i nierodzimych użytkowników polszczyzny. *Języki Obce w Szkole* 4, s. 79–85. Online: <https://jows.pl/artykuly/tempo-czytania-rodzimych-i-nerodzimych-uzytkownikow-polszczyzny>
- Nowel, S. 2021. *Studiowanie, kształcenie, oczekiwania – z badań studentów pierwszego roku*. W: *Edukacja zorientowana na ucznia i studenta*, red. A. Karpińska, W. Wróblewska, P. Remża, s. 73–85. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Rokicki, J. 2019. Migracja, studia i praca. Studenci z Ukrainy w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. *Relacje Międzykulturowe* 3, 1(5), s. 57–94.
- Rosalska, M. 2019. Kompetencje akademickie w profilaktyce niepowodzeń edukacyjnych studentów. *Dyskurs Młodych Andragogów* 20, s. 241–249. Online: <https://doi.org/10.34768/dma.vi20.23>
- Sasin, M. 2016. Umiejętności uczenia się studentów pedagogiki. *Pedagogika Szkoły Wyższej* 1, s. 125–142.
- Wąsikiewicz-Firlej, E., Szczepaniak-Kozak, A., Lankiewicz, H. 2022. *Doświadczenie pobytu w Polsce w narracjach zagranicznych studentów*. Warszawa: Wydawnictwo FRSE.
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie*. Dz. Urz. UE, L 394/13. Online: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=pl>
- Zarzycka, G. 2017. Język polski w odmianie akademickiej. Propozycja programu kursu adresowanego do studentów zagranicznych przygotowujących się do studiów wyższych w Polsce. *Acta Universita s Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców* 24, s. 135–148.

Strategie i trudności w pracy z tekstem naukowym w środowisku akademickim (na przykładzie ukraińskich studentów w Polsce)

Streszczenie

Niniejszy artykuł koncentruje się na umiejętności czytania ze zrozumieniem – jednej z pięciu podstawowych sprawności językowych oraz fundamentalnej kompetencji akademickiej. W tym kontekście czytanie ze zrozumieniem rozumiane jest jako umiejętność efektywnej pracy z tekstem naukowym, co stanowi istotny element edukacji na poziomie wyższym. Temat ten został podjęty w odniesieniu do studentów pochodzenia ukraińskiego, którzy rozpoczęli studia na Uniwersytecie Warszawskim w 2022 roku. Artykuł ma charakter teoretyczno-badawczy. W pierwszej części omawiane są kompetencje akademickie oraz specyfika tekstów naukowych z perspektywy dydaktyki języka polskiego jako obcego, skierowanej do celów akademickich. Szczególna uwaga poświęcona jest wyzwaniom, jakie napotykają studenci w pracy z tekstami naukowymi. Druga część artykułu prezentuje wyniki badania, które miało na celu zidentyfikowanie trudności, z którymi borykają się ukraińscy studenci w trakcie nauki na polskich uczelniach, ze

szczególnym uwzględnieniem Uniwersytetu Warszawskiego. Badanie to obejmowało zarówno aspekty językowe, jak i pozajęzykowe. Analizowano opinie samych studentów oraz perspektywę wykładowców akademickich. Opisano także ogólną sytuację ukraińskich studentów na polskich uczelniach wyższych, ze szczególnym naciskiem na Uniwersytet Warszawski, który stanowił główne miejsce prowadzenia badań.

Słowa kluczowe: język polski jako język obcy – język do celów akademickich – czytanie – praca z tekstem naukowym – studenci z Ukrainy.

***Working with scientific texts in an academic setting – strategies and challenges
(as exemplified by Ukrainian students in Poland)***

Summary

The article focuses on reading comprehension – one of the five key language skills and a fundamental academic competency. In this context, reading comprehension is understood as the ability to effectively engage with scientific texts, which is a crucial component of higher education. The topic is examined in relation to Ukrainian students who began their studies at the University of Warsaw in 2022. The article combines the theoretical and empirical approach. The first part discusses academic competencies and the characteristics of scientific texts from the perspective of teaching Polish as a foreign language for academic purposes. Special attention is given to the challenges students face when working with academic texts. The second part of the article presents the findings of a study aimed at identifying the difficulties Ukrainian students encounter during their studies at Polish universities, with a particular focus on the University of Warsaw. The study encompasses both linguistic and non-linguistic aspects. It comprised the perspectives of the students themselves as well as those of academic instructors. Additionally, the overall situation of Ukrainian students at Polish higher education institutions is described, with special emphasis placed on the University of Warsaw as the main location of the research.

Keywords: Polish as a foreign language – language for academic purposes – reading – engaging with scientific texts – Ukrainian students.

Adj. Marta Falkowska